

נינהו! וקיימא לן שההפקר פטור ממעשר! ?
מתרצת הגמרא: **הכא במאי עסקינן, שעשאן לתמרים שנשרו גורן [ערימה].**

דאמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר בן יעקב: הלקט והשכחה והפאה אף על פי שפטורים מן המעשר, אם עשאן העני המלקט גורן — הוקבעו בכך למעשר מדרבנן, גזירה מפני הרואים הסוברים שתבואתו של העני היא מקרקע שלו. והוא הדין בכל פירות הפקר שעשאן גורן שהוקבעו בכך למעשר מדרבנן.

איכא דאמרי, כך הקשו על הסובר שנובלות מא-א תמרה הם בושלי כמרא: **בשלמא למאן דאמר** נובלות תמרה השנויים במשנה שבמסכת דמאי הם **תמרי דזיקא**, מובן מדוע שינה התנא בלשונו. **היינו, דהכא** במשנתנו, קרי לה התנא "נובלות" **סתמא**, לפי שכאן פירושו "בושלי כמרא", ואילו **התם**, במשנה שבמסכת דמאי, קרי לה התנא "נובלות תמרה" לפי ששם פירושו "תמרי דזיקא".

אלא למאן דאמר שהנובלות השנויים במשנה שבמסכת הם **בושלי כמרא** קשה, מדוע הכינוי של התמרים במשנתנו שונה מהכינוי של התמרים השנויים במסכת דמאי? **ניתני אידי ואידי בברכות** ובדמאי **נובלות תמרה, או ניתני אידי ואידי: נובלות סתמא!?** שהרי בשתייהם הפירוש שוה.

קשיא:

שנינו במשנה: **היו לפניו⁽¹⁾ מינין הרבה**. רבי יהודה אומר: אם יש ביניהן מין שבעה —

מין תאנים מדבריות. **רימין** הם **כנדי** [מין מסוים של רמונים⁽¹⁴⁾]. **העוזרדין** הם **טולשי** [מין פרי הגדל על שיח בר].

בנות שוה — אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הם **תאיני חורתא** [תאנים לבנות].

בנות שקמה — אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הם **דובלי** [תאנה הדומה לפרי השקמה].

גופנין הם **שילהי גופני** ענבים הגדלות בסוף עונתם ואינם מתבשלות יפה.

נצפה הוא פרחא [הפרי הגדל בעץ צלף].

נובלות תמרה ששנינו במשנה — נחלקן בפירושו רבי **אילעא ורבי זירא**. **חד אמר** שהם **בושלי כמרא**, **וחד אמר** שהם **תמרי דזיקא**.

מקשה הגמרא: **בשלמא למאן דאמר** שנובלות תמרה הם **בושלי כמרא**, ניחא **היינו דקתני** במתניתין "**הקלין שבדמאי**". כיון שרק **בספיקן** שלא ידוע אם הם מעושרים **הוא דפטור** והקלו בהן חכמים יותר משאר פירות שלא ידוע אם עישרום, **הא ודאן**, אם ידוע בבירור שלא הופרש מהן מעשר — **חייב לעשרן**.

אלא למאן דאמר נובלות תמרה השנויים במשנה הם **תמרי דזיקא**, קשה, מדוע **ודאן** של נובלות תמרה שלא הופרש מהן מעשר, **חייב?** והרי כיון שהרוח השירה אותן, דעתו של אדם להתיימש מהן, ואם כן, **הפקרא**

1. עיין ברמ"א (רי"א ס"ה) שדין קדימה נאמר

14. מאירי.

עליו הוא מברך. וחכמים אומרים: מברך על איזה מהן שירצה⁽²⁾.

ומבאר הגמרא את הפלוגתא בין רבי יהודה ורבנן.

אמר עולא: מחלוקתם בשברכותיהן של המינין שוות כגון זיתים ותפוחים שברכתם

“בורא פרי העץ” ובא לפטור את שניהן בברכה אחת. **דרבי יהודה סבר: מין שבעה עדיף לברך עליו תחילה, ורבנן סברי: מין הכיב עדיף לברך עליו תחילה** [נוחכמים שאמרו “מברך על איזה מהן שירצה” כונתם שיברך על החביב שאותו הוא רוצה יותר מחבירו]. **אבל בשאין ברכותיהן שוות, כגון צנון וזית, לא נחלקו, אלא דברי הכל מברך על זה החביב לו יותר,**⁽³⁾ **וחוזר ומברך על**

רק אם רוצה לאכול את שני המינים. אבל אם רוצה לאכול רק מין אחד, מברך עליו, אף שהמין האחר חשוב או חביב יותר. והוסיף המשנה ברורה (סקל"א) שאפילו אם רוצה לאכול את שניהם אבל אחד מהמינים עדיין אינו לפניו אינו צריך להמתין מלאכול עד שיביאו לו מין זה אף על פי שהוא חשוב יותר מאשר המין שלפניו.

בספר הלכות קטנות (ח"ב סימן קנ"ה) כתב, שדין קדימה נאמר רק אם אין קפידה לאכול מין אחד קודם לחבירו, אבל אם מנהג בני אדם להקדים מין אחד לחבירו וזהו סדר אכילתם של מינים אלו, אין צורך לשנות את סדר האכילה. וראה כעין זה בריטב"א כאן.

2. כתב האשל אברהם [בוטשאטש] (סימן רי"א) כי כשם שנאמר דין קדימה לענין ברכה ראשונה כך הדין גם לענין ברכה אחרונה. ותמה על האחרונים שלא הזכירו דבר זה. ובהמשך דבריו הסתפק אם יש מעלה למין החביב לענין ברכה אחרונה. ומסקנתו, שמסתבר כי גם לענין זה נאמר דין קדימה, ואולם ראה בצל"ח (מא ב ד"ה אתמר) שכתב שרק למין שבעה יש בזה דין קדימה ולא למעלת חביב, כי לאחר שכבר אכל אין למאכל חביבות, עיין בדבריו.

3. כך פירשו התוספות, הרשב"א והסמ"ק, אבל הרא"ש סובר שכשאין ברכותיהן שוות אין

דין קדימה כלל, וכונת הגמרא “מברך על זה וחוזר ומברך על זה” היא, שיברך על איזה מין שרוצה תחלה. הגר"א בביאורו לשולחן ערוך (רי"א ס"א) הוכיח כהתוספות מהמבואר לעיל (לט א) שתלמידו של בר קפרא הקדים וברך על הפרגיות משום חביבותם, הרי שכשאין ברכותיהם שוות חביב קודם. ולדעת הרא"ש יש לומר, שתלמידו של בר קפרא היה סבור שחכמים נחלקו עם רבי יהודה גם באין ברכותיהן שוות [וכדעה המובאת בהמשך הסוגיא הסוברת כך], וסבר אותו תלמיד שיש לברך על החביב כי כל מחלוקתם של רבי יהודה וחכמים הוא רק כשיש לפניו מין משבעת המינים אך כשאין לפניו מין זה כולם מודים שהחביב עדיף, והתלמיד שלגלג סבר שברכה מבוררת עדיפה ממעלת חביב ולכן יש להקדים ולברך על השלקות “בורא פרי האדמה” מאשר לברך על הפרגיות “שהכל”.

לדעות הסוברים שכשאין ברכותיהן שוות מברך על החביב, נחלקו הראשונים בהגדרתו, לדעת הרמב"ם (פ"ח הי"ג) הכוונה למין שחביב עליו באותה שעה, [כך דייק מדבריו הבית יוסף (רי"א)], ואילו לדעת הרא"ש ורבינו יונה הכוונה למין שחביב עליו בדרך כלל [אף שכרגע חביב בעיניו המין האחר], וראה בשולחן ערוך (רי"א ס"א) שפסק להלכה כדעת הרא"ש ורבינו יונה.

זה, (4) המין השני (5).

שתי ברכות. ואין אומרים שיברך ברכת בורא פרי האדמה ויפטור בכך את שני המינים. אף על גב ששנינו במשנה (מ א) שאם בירך בורא פרי האדמה על דבר שברכתו בורא פרי העץ בדיעבד יצא, אין זה אלא כשטעה ובירך "האדמה" על פרי העץ עצמו, אבל

מדברי עולא שאמר שכשאין ברכותיהן שוות מברך שתי ברכות אנו למדים שכשישנם לפניו שני מינים שאחד ברכתו בורא פרי האדמה והשני ברכתו בורא פרי העץ, מברך

סעודה סימן כ"ד) שביארו הטעם להקדמת החביב, כי עליו "נח לי ליתן ברכתו ולשבח את קוני כאשר אני אוהב". וכשמעלה היא בברכה עצמה הרי להמבואר גם כשאין ברכותיהן שוות שייך בהם דיני קדימה, בשונה מאופן שהמעלה היא במין המאכל עצמו שבוזה כתב הרא"ש, כיון שאין למינים שייכות זה לזה אין טעם להקדימם זה לזה.

5. הקשו התוספות, כיון שמצינו לעיל (לט א) שברכה מבוררת קודמת לשאינה מבוררת ולכן יש להקדים ברכת בורא פרי האדמה לברכת שהכל, מדוע אם כן שלא יקדימו לברך על הזית בורא פרי העץ שהיא ברכה מבוררת יותר מברכת בורא פרי האדמה שיש לברך על הצנון, ותירצו, שחשיבותה של ברכת בורא פרי העץ כלפי ברכת בורא פרי האדמה אינה מספקת בכדי שיקדימוה, ועיין בדברי דוד שהקשה שזהו מילתא בלא טעמא שהרי במה גרעה חשיבותה כלפי בורא פרי האדמה מחשיבותה כלפי ברכת שהכל.

ויש לומר, הסיבה שברכת בורא פרי העץ אינה נחשבת כל כך כלפי ברכת בורא פרי האדמה הוא משום ששתיים מוגדרות כ"ברכות פרטיות" בדרגות שונות, מה שאין כן ברכת שהכל מוגדרת כברכה כללית ולפיכך יש לה לברכת בורא פרי העץ שהיא ברכה פרטית חשיבות כלפיה, וכך נראה מדברי הרא"ש שכתב: "לפי ששהכל אינה מבוררת כלל שכוללת כל דבר". [בהמשך דבריהם הביאו

4. הטעם שבאין ברכותיהן שוות אין עדיפות למין שבעה ביאר הרא"ש, כיון שכל מין זקוק לברכה לעצמו ממילא אין למינים שייכות זה לזה וכשאין ביניהם שייכות אין משמעות להקדמת מין אחד כלפי המין האחר, [וראה ברשב"א טעם נוסף לזה].

והנה בהמשך דבריו הוסיף הרא"ש שכשאין ברכותיהן שוות אף שאין עדיפות למין שבעה מכל מקום עדיין יש להקדים את הברכה המבוררת תחלה, ולכן אם מונח לפניו מין שברכתו "שהכל" ומין שברכתו "בורא פרי העץ" יקדים ויברך "בורא פרי העץ" שחשובה היא יותר מברכת שהכל.

ביאור החילוק הוא, ש"מין שבעה" סיבת הקדמתו יסודה בחשיבות המין ולכן כשאין למינים שייכות זה לזה לא שייך בהם דיני קדימה, מה שאין כן "ברכה מבוררת" סיבת ההקדמה יסודה בחשיבות הברכה וכיון שהברכות ודאי שייכות זו לזו שהרי הנידון הוא איזו ברכה עדיפה מחברתה ממילא שייך בזה דיני קדימה.

לאור דברים אלו יש לבאר מדוע כשאין ברכותיהן שוות אף שאין מעלה למין שבעה עדיין יש מעלה למין החביב [לכמה מן הראשונים – עיין הערה 3]. והיינו, כי מעלת החביב אינה מעלה בגוף המאכל כמאכל משבעת המינים אלא מעלתו היא בברכה שמברכים עליו שהיא ברכה חשובה יותר מאשר ברכה שמברכים על מאכל שאינו חביב, וכפי שנראה כן מדברי הפרדס (סימן פ"ו) וכל בו (הלכות

כששני המינים מונחים לפניו ובירך "האדמה" על מין האדמה אינו פוטר בכך את פרי העץ.

מקשה הגמרא מיתבי: היו לפניו צנן וזית שברכותיהן אינן שוות, מברך על הצנן ברכת בורא פרי האדמה ופוטר בה את הזית, כדין המברך בורא פרי האדמה על דבר שברכתו בורא פרי העץ. וקשה על דברי עולא הסובר שיש לברך שתי ברכות.

מתרצת הגמרא: **הבא במאי עסקינן** בכרייתא — **כשהצנן עיקר**, ושנינו במשנה לקמן (מד א) שכל שיש לפניו עיקר וטפל מברך על העיקר ופוטר בכרכה זו את הטפל, לפיכך ברכת הצנן פוטרת את הזית, אבל באופן שרוצה לאכול את שני המינים בפני עצמם יברך שתי ברכות.

מקשה הגמרא: **אי הכי** שהברייתא עוסקת באופן שהצנן עיקר, **אימא סיפא** של ברייתא זו: **רבי יהודה אומר מברך על הזית** תחלה ואחר כך מברך על הצנן משום שהזית ממין שבעה. וקשה וכי לית ליה לרבי יהודה **הא דתנן** במשנה לקמן: **כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר את הטפלה!**

וכי תימא הכי נמי דלית ליה לרבי יהודה דין זה שברכת העיקר פוטרת את ברכת הטפל, **והתניא: רבי יהודה אומר: אם מחמת צנן בא הזית**, שעיקר כוונת אכילתו לצנן, ורק כדי להפיג חריפותו של הצנן אכל זית —

מברך על הצנן ופוטר את הזית. הרי שלא נחלק רבי יהודה על דין המשנה שברכת העיקר פוטרת את הטפל. ולכן בהכרח שהברייתא אינה עוסקת באופן שהצנן עיקר, שהרי בזה מודה רבי יהודה שאין מברכים על הזית. ושוב יקשה על דברי עולא הסובר שמברכים שתי ברכות כשלפניו פרי העץ ופרי האדמה, מדברי תנא קמא בכרייתא האומר שמברכים רק על הצנן?

מתרצת הגמרא: **לעולם בצנן עיקר** וזית טפל **עסקינן** בכרייתא, ומשום כך אין דברי תנא קמא סותרים לדברי עולא. ובדבר הקושיא שלא יתכן שרבי יהודה יחלוק בדבר, אכן רבי יהודה לא נחלק בזה, וכי **פליגי רבי יהודה ורבנן במילתא אחריתי פליגי**, וחסורי מחסרא כמה מילים בנוסח הברייתא. **והכי קתני:**

היו לפניו צנן וזית — מברך על הצנן ופוטר את הזית. במה דברים אמורים כשהצנן עיקר, אבל אם אין הצנן עיקר לדברי הכל מברך על מין זה וחוזר ומברך על מין זה.

ושני מינין בעלמא שברכותיהן שוות, כגון זית ותפוח, שאחד מהם מין שבעה, — תנא קמא סובר שמברך על איזה מהן שירצה היינו על החביב עליו. ואילו רבי יהודה אומר: **מברך על הזית**, לפי שהזית הוא ממין שבעה. וזוהי גם המחלוקת שנחלקו רבי יהודה וחכמים במשנה⁽⁶⁾.

מסוגייתנו, וראה עוד ברא"ש].

6. העירו האחרונים [עיין ספר פתחי הלכה

התוספות את דעת בה"ג החולק וסובר שיש לברכת בורא פרי העץ דין קדימה גם כלפי ברכת בורא פרי האדמה, ועיין במה שיישבו דבריו

ובהאי מימרא דעולא — פליגי בה רבי אמי ורבי יצחק נפחא.

חד אמר כעולא, שמחלוקת התנאים במשנה היא בשברכותיהן שוות. דרבי יהודה סבר מין שבעה עדיף, ורבנן סברי מין חביב עדיף, אבל בשאין ברכותיהן שוות דברי הכל מברך על זה וחוזר ומברך על זה.

וחד אמר שלא כעולא, אלא אף בשאין ברכותיהן שוות נמי מחלוקת אם חביב עדיף או מין שבעה.

מקשה הגמרא: בשלמא למאן דאמר בשברכותיהן שוות מחלוקת — שפיר מובן הדבר, שענין מחלוקתם הוא על איזה מין יש לקבוע את הברכה ולפטור בכך את המין האחר. אלא למאן דאמר בשאין ברכותיהן שוות פליגי קשה: במאי פליגי? והרי ודאי אי אפשר לפטור את שניהם בברכה אחת⁽⁷⁾?

מתרצת הגמרא: אמר רבי ירמיה מחלוקתם היא איזו ברכה לחקדימין! לרבי יהודה יש להקדים ולברך על מין שבעה, ולאחר מכן לברך על המין האחר ואילו לרבנן יש להקדים ולברך על החביב ולאחר מכן לברך על המין האחר,

הגמרא מביאה סיוע לדברי רבי ירמיה שגם כשאין ברכותיהן שוות נאמרו דיני קדימה: דאמר רב יוסף ואיתימא רבי יצחק: כל המוקדם בפסוק זה מוקדם לברכה. שנאמר [דברים ח ח] "אריץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון. אריץ זית שמן ודבש", הרי שיש דין קדימה גם כשאין ברכותיהן שוות, שהרי החטה והגפן אין ברכותיהם שוות והחטה קודמת לגפן⁽⁸⁾.

מוסיפה הגמרא: והא דרבי יצחק, דאמר כל המוקדם בפסוק קודם לברכה, פליגא דרבי חנן.

תתכן, כיון שכלפי הבננה אין הברכות שוות וכשאין הברכות שוות יש חשיבות לבננה החביבה עליו יותר ויש להקדימה קודם לענבים וחוזר חלילה, עיין בדבריו.

7. הפרי חדש (רי"א) הקשה לדעת התוספות ושאר הראשונים הסוברים שכשאין ברכותיהם שוות יש להקדים את החביב [ראה הערה 3], הרי נמצא שבדברי עולא עצמו מתבאר שדין קדימה קיים גם כשאין ברכותיהן שוות, ואם כן מה הוקשה לגמרא עתה, עיין בדבריו.

8. דינו של רבי יצחק תואם לכאורה רק עם דעת רבי יהודה, כיון שברכת מין אחד שבשבעת המינים קודמת למין האחר כל שכן שמין משבעת המינים יקדם למין אחר שאינו משבעת

(סימן ל'), לשיטות הסוברות להלכה שכשאין ברכותיהן שוות החביב קודם וכשבכרותיהן שוות מין שבעה קודם, כיצד יש לנהוג באופן שהיו לפניו מינים שונים, דרך משל, בננה, תפוח וענבים, התפוח חביב עליו יותר מאשר שני המינים האחרים, הבננה חביבה עליו יותר מאשר הענבים אך פחות מהתפוח, ואילו הענבים חביבים עליו פחות משני המינים האחרים.

לכאורה, כיון שכשאין ברכותיהן שוות יש להקדים את המין החביב נמצא שהבננה קודמת לענבים, ואולם לא יתכן להקדימה, שהרי התפוח חביב עליו יותר מאשר הבננה ואם כן הוא קודם לה, אבל אם יקדים את התפוח שוב עשה שלא כדין, שהרי הענבים והתפוח ברכתן שוה וכשהברכות שוות מין שבעה קודם ויש לו להקדים את הענבים, אך כאמור קדימה זו לא

דאמר רבי חנן: כל הפסוק כולו — לשיעורין של תורה נאמר. להודיע שבחה של ארץ ישראל, בכך שיש בה פירות ששיעורי תורה תלויים בהם, (9) ולא כדי להודיע סדר חשיבותם של הפירות לענין ברכה.

חטה — שיעורי תורה נתלין בה, כמו דתנן במסכת נגעים [פרק יג]:

בית המנוגע בנגע צרעת, מטמא אדם וכלים בשני אופנים: בכניסה אליו, או בשהייה בו.

אם נכנס אדם או הוכנסו כלים לבית מנוגע, הם נטמאים מיד מחמת הכנסת אליו. אך אם לא נכנסו לבית אלא רק שהו בו, הם נטמאים מחמת השהייה בבית.

משך השהייה המטמא נמדד ב"אכילת פרס", שהוא הזמן הדרוש לאכילת חצי ככר לחם, העשוי מקמח חיטה.

וכך שנינו: כל הנכנס לבית המנוגע וכליו [בגדיו] מונחים על כתפיו, וסנדליו וטבעותיו הוא נושא בידיו — הוא והן טמאין מיד. כי היות והאדם הנושא אינו לבוש בהם, הם נטמאים מיד מכח ביאת עצמן אל הבית המנוגע, דכתיב, "והבא אל הבית [בין אדם בין כלים], יטמא עד הערב". וכפי שהאדם נטמא מיד בהכנסו, גם אם לא שהה בו, כך גם הבגדים נטמאים מיד.

אבל, אם היה לבוש כליו, וסנדליו ברגליו,

המינים כלל וכדברי רבי יהודה, אבל חכמים הסוברים שאפילו כשמיין אחד הוא ממין שבעה יש להקדים את המין החביב לכאורה כל שכן כששני המינים משבעת המינים יש להקדים את המין החביב ולא את המוקדם בפסוק, ושלא כדברי רבי יצחק. אכן מדברי רש"י נראה שגם חכמים מסכימים לדברי רבי יצחק ומפרשים את הלימוד מהפסוק באופן שכל המינים שוים בחביבותם שאז ודאי יש להקדים מין שבעה וכששניהם מין שבעה יש להקדים את המוקדם בפסוק.

והנה לדעת עולא הסובר שכשאין ברכותיהן שוות לכולי עלמא אין עדיפות למין שבעה גם כן יצטרכו לפרש על דרך זה שהפסוק עוסק באופן שכולם שוים בחביבותן. ואולם לדעת הראשונים שפירשו בדברי עולא שכשאין ברכותיהם שוות אין כלל דין קדימה [עייין לעיל הערה 3] עדיין יקשה איך יתאמו דבריו עם דברי רבי יצחק.

רבינו יונה מפרש [בביאורו השני] שהפסוק עוסק בחטה שעשה הימנה דייסא שברכתה

"בורא מיני מזונות", וכיון שברכתה חשובה יותר מאשר ברכת הזית, יש להקדימה משום חשיבות זו. ועייין במגן אברהם (רי"א סק"ג).

הרשב"א נקט אף הוא, שהחטה המוזכרת בפסוק אינה חטה חיה אך מטעם אחר, והיינו, שמשמעות המשך הפסוק "ארץ אשר לא במסכנות תאכל בו לחם" נראה שהמדובר כאן בחטה שעושים הימנה לחם ולא שנאכלת בחיותה.

הגר"א בביאורו לשולחן ערוך (רי"א ס"ה) כותב נפקא מינה להלכה בין הרשב"א לרבינו יונה, באופן שרוצה לכסוס חטה ושעורה. לרשב"א לא יהא בזה דין קדימה, כיון שהפסוק כלל אינו עוסק בחטה ושעורה חיים, אך לרבינו יונה יש להקדים את החטה כי מאחר שברכותיהן שוות המין המוקדם בפסוק קודם לברכה.

9. החתם סופר בתשובותיו (או"ח ק"מ) הקשה, כיון שפירות ארץ ישראל משונים הם בגודלם משאר פירות העולם, הרי בהכרח שיש לשער את השיעורים בפירות העולם ולא בפירות

וטבעותיו באצבעותיו — הרי רק הוא טמא מיד, כדין הנכנס לבית, שנטמא מיד, ואילו הן, הבגדים והכלים שעליו, נשארים טהורים, שאינם נטמאים מיד עם הכנסם לבית, כיון שלא "הוכנסו" אל הבית, שהרי כניסתם אל הבית אינה מתייחסת אליהם אלא אל האדם הלבוש בהם, והם רק טפלים לו, עד שישארה בתוך הבית בכדי שיעור זמן של אכילת פרס, (10) שהוא חצי ככר פת חטיין, הנאכלת מהר, (11) ולא פת שעורין שנאכלת לאט. ומשערים את זמן אכילת הפת באופן שהיא נאכלת כשהוא מיכב, כי באכילה הנעשית בהסיבה הפת נאכלת מהר, מפני שאינו

מסיח דעתו לדברים אחרים. ואוכלן בלפתו, שגם אז הפת נאכלת מהר יותר. (12) ואז הם נטמאים מחמת שהייתם בבית המנוגע.

שעורה — שיעורי תורה נתלין בה, כמו דתנן במסכת אהלות [פרק ב]: **עצם** שגודלה כשיעור שעורה — **מטמא במוגע ובמשא**. והלכה למשה מסיני שאינו מטמא באהל (13).

גפן — שיעורי תורה נתלין בה, שאכילת חרצנים וזגים כדי שיעור רביעית יין אסורה היא לנזיר, ולוקה עליה (14).

הארץ, ואם כן, איך מבואר בגמרא שהפסוק העוסק בפירות ארץ ישראל לשיעורים נאמר? והרי אין השיעורים נמדדים בפירות הארץ, וראה בדבריו בסימן קפ"א ישוב לזה.

ובספר שיעורין של תורה (סימן ט' אות ה') כתב, שאין כונת הגמרא לשער בפירות ארץ ישראל אלא שבחה של ארץ ישראל הוא שמשערים במיני הפירות המצויים בה. וכן נראה מלשון רש"י, שכתב: שבחה של ארץ ישראל שיש בה פירות ששיעורי תורה נתלין בהם.

10. דין זה נלמד מדכתיב "והאוכל בבית יכבס את בגדיו". כלומר, אין מדובר שאכל בבית בפועל, אלא שהה בו כדי שיעור אכילה. ועיין בהרחבה בחברותא למסכת נגעים, שם

11. כתב המנחת חינוך (מצוה שי"ג) ששיעור כדי אכילת פרס בפת חטים שנאכלת בזמן מועט הוא דין מיוחד שנאמר בבית המנוגע, ולמדים זאת מ"גזרת הכתוב" או מ"הלכה למשה מסיני", אבל בשאר איסורי אכילה יש לשער במאכל שאוכל, ולא בפת חטים, וציין שכן נראה מדברי המגן אברהם (סימן פ"א סק"ב). וכן כתב בשו"ת תורת חסד (או"ח ל"ב), ואולם ראה

בחזון איש (או"ח ל"ט סקי"ח) שכתב: ונראה, דכל שיעור פרס הוא בתנאים שאמרו בבית המנוגע, פת חטיין, ומיסב ואוכל בלפתו.

12. רש"י עירובין (ד א).

13. עד שיהא שדרה או גולגולת שלמה או רוב מנין איברי האדם או רוב "בנין", היינו ב' שוקיים וירך אחת — רש"י עירובין (ד א). ועיין בהרחבה בחברותא למסכת אהלות, שם.

14. כך פירש רש"י כאן, ובסוכה (ו א), והיינו, שאף על פי שבדרך כלל שיעור "אכילה" הוא בכזית ושיעור "שתיה" הוא ב"רביעית", כאן שיעור אכילת החרצנים והזגים הוא כדי "רביעית", כשיעור השתיה. וצורת המדידה נעשית באופן שמכניס את החרצנים או הזגים לכלי מלא יין, עד שישפך מהכלי החוצה רביעית יין, ועל אכילת שיעור כזה של חרצנים וזגים לוקה הנזיר. ושיעור המדידה באופן הזה נלמד מהמילה "גפן" שבפסוק, שהמדידה צריכה להעשות דוקא באמצעות יין ולא מים או משקה אחר, כי אין המשקין שוים לענין זה, שהרי מים, כיון שאינם סמיכים הרי הם נשפכים בקלות

תאנה — שיעורי תורה נתלין בה — שאם הוציא בשבת מאכל מרשות לרשות בשיעור כגרוגרת, שהיא תאנה יבשה⁽¹⁵⁾, חייב, שזהו שיעור החיוב להוצאת אוכלין בשבת.

רמון — שיעורי תורה נתלין בו — כדתנן במסכת כלים [פרק יז]: כלי עץ שנעשה בו נקב, וכתוצאה מכך אין הכלי עומד עוד לשימוש, בטל ממנו תורת כלי ואינו מקבל טומאה. לפיכך, כלי של אומן שעומד להמכר נטהר בנקב כל שהוא. כי לאחר שנעשה בו נקב אין הוא עומד למכירה ולשימוש. אבל כל כלי בעלי בתים שחסים על כליהם ומשתמשים בהם גם לאחר שניקבו שיעורן להיטהר הוא רק כשניקבו נקב גדול כרמונים⁽¹⁾.

ארץ זית שמן — אמר רבי יוסי ברבי חנינא: ארץ שכל שיעוריה בזיתים, ששיעורי התורה הם תמיד בשיעור כזית.

מקשה הגמרא: וכי כל שיעוריה סלקא דעתך

שמשערים בשיעור כזית, והא איכא הנך פירות דאמרן לעיל: חטה שעורה גפן תאנה ורמון שמשערים בהם?

מתרצת הגמרא: אלא כך יש לפרש: ארץ שרוב שיעוריה של תורה הם בזיתים — כגון אכילת חלב, דם, נותר ופיגול.

דבש האמור בתורה הוא דבש תמרים — שיעורי תורה נתלים בה — שכן משערים בה ככותבת הגסה, שהיא תמרה. להתחייב עליה משום אכילה ביום הכפורים.

מקשה הגמרא: ואידך, רבי יצחק שאמר לעיל שמפסוק זה אנו למדים דיני קדימה בברכות, ונחלק על רבי חנוך, מנין לו כל השיעורים הללו?

מתרצת הגמרא: אין מזה קושיא לרבי יצחק. וכי הני שיעורין בהדיא מי כתיבי בקרא? אלא מדרבנן הם⁽²⁾, וקרא אסמכתא בעלמא. ואם כן עיקרו של פסוק עדיין מתפרש שבא

משפת הכלי, ומספיקה כמות מופחתת של זגים וחרצנים כדי לגרום לשפיכת רביעית מים מחוץ לכלי. לעומת זאת יין, שהוא משקה סמיך ואינו נשפך החוצה בקלות אלא גודש את שפת הכלי, יש צורך בכמות מרובה יותר של דברי מאכל כדי שרביעית מהיין תשפך החוצה מהכוס. אכן תוספות רבי יהודה החסיד פירש את שיעור הרביעית האמור כאן לענין שתיה גופה, ולא לענין אכילה, עיין בדבריו.

15. ראה ברש"י על מסכת מנחות (נד ב) שהתכווצות הגרוגרות ביחס לתאנים היא כדי המחצית.

1. כתב החזון איש (כלים סימן כ"ג אות ח')

שהשיעור "כמוציא רמון" נאמר רק בכלי שמחמת הנקב שנעשה בו תשמישו הולך ופוחת ומך ערכו בעיני בני אדם אך עדיין משתמשים בו, אבל כלי שנפסד תשמישו לגמרי, גם בנקב מועט הוא טהור. וכן להיפך, כלי שמיועד לדברים העבים יותר מרמון, כמו סלסלה ללחם וכדומה, גם לאחר שניקב כרמון עדיין הוא טמא. ועיין בהרחבה בחברותא למסכת כלים, שם.

2. מדברי הגמרא שלפנינו נראה שה"שיעורים" נקבעו על ידי חכמים וכן מבואר בירושלמי במסכת פאה (פ"א ה"א) ובמסכת חגיגה (פ"א ה"ב), ואולם מדברי הגמרא במסכת עירובין (ד א) ובמסכת סוכה (ה ב) מבואר שה"שיעורים" ניתנו מ"הלכה למשה מסיני".